

každým rokem bylo zase na co vzpomínat. Co bývalo, bylo samozřejmě krásné, to současné hezké kazí nešťastné nemoci, ale Pasečáci neuměli nikdy skuhrat, takže převládá smích a radost ze setkání. Babičky se chlubí pravnoučaty, pánové vzpomínají, jak to bývalo hezké, když se za letních podvečerů ozývalo od chalup klepání kos a za krásných časných ran bylo slyšet z luk jejich broušení. Každá kosa měla jiný, podmanivý hlas. Jak barbarský je hlas dnešních motorových sekaček! Kdepak! My ještě kosu naklepat umíme. Tak za rok! Zase si to všechno pěkně zopakujeme.

Pasecké hudební slavnosti 2011

Před organizátory letošních Paseckých hudebních slavností je nelehký úkol.

Loňské, třicáté výročí Svatováclavského sboru a dvacáté výročí hudebních slavností přilákalo do Pasek vedle početného publika také Český rozhlas 3, stanici Vltava. Celodenní vysílání Českého rozhlasu z Pasek podtrhlo náročný a zajímavý hudební program a setkal se z mimořádným ohlasem. Vymyslet pro pasecký festival a jeho publikum něco zcela nového byl tedy úkol složitý.

Do programu letošních slavností, které se konají **5. – 7. srpna**, jsme vybrali převážně díla pro klavír. Hudební nástroj, který je v koncertních síních zcela běžný a žádaný, je v kostelích, a to zvláště českých, slyšet zcela výjimečně. Díky sponzorům a firmě Petrof z Hradce Králové budou moci návštěvníci slyšet na **pátečním koncertě 5. srpna** Koncert pro klavír a orchestr Johanna Sebastiana Bacha a Velkou virtuózní polonézu loňského jubilanta Fryderika Chopina. Tato díla s doprovodem orchestru zahraje klavíristka Helena Suchárová, která je absolventkou Hudební akademie múzických umění u Ivana Klánského a stipendistkou Roosevelt University v Chicagu.

Sobotní matiné 6. srpna bude věnováno Antonínu Dvořákovi. Členové Akademie sv. Václava zahrají výběr z Dvořákova komorního díla a tak připomenou letošní 170. výročí jeho narození (8. září 1841).

Nedělní mše svatá bude doprovázena hudbou Josepha Haydna. Z jeho deseti mší, které jsou repertoárem největších světových chrámových sborů, jsme letos vybrali Missu in Angustiis „Nelson-Messe“. Svatováclavský sbor, sólisté a orchestr za řízení Andrease Sebastiana Weisera ji přednesou **v neděli 7. srpna v 15 hodin**. Mši bude celebrovat P. Krzysztof Mikuszewski.

Těšíme se na Vaši návštěvu v Pasekách a doufáme, že prožijete společně s námi krásný čas s hudbou a přáteli uprostřed letní krkonošské přírody.

Svatováclavský sbor v Pasekách nad Jizerou

Pasecké čtení

2/2011

XXI. ročník Paseckých hudebních slavností

5. - 7. srpna 2011

Povídání o lnu

Článek je doplněn výřezem ilustrace Adolfa Kašpara k románu Zapadlí vlastenci. Obrázek představuje výminkáře Podroužka, jak na kolovratu přede len v čeledníku pasecké školy. (Podle Raisova románového zpracování.)

Tereziánský katastr z poloviny 18. století, kterým jsme se zabývali v minulém vyprávění, si všímá také možností obživy obyvatelstva v různých oblastech. Na panství Semily je uváděno dobytkařství, přádláctví a také obchod a formanství. K nejvýznamnějším způsobům obživy v Krkonoších a Podkrkonoší v uvedeném období patřilo pěstování a zpracování lnu a obchod se lněnou přízí. Na Semilském panství tereziánský katastr vypočítává obchodníky s přízí např. v Šumburku, Příchovcích, Sklenařicích a Vysokém. Lnářství má v uvedené krajině tradici ještě starší; především je zdokumentován obchod s plátnem, kde dochované písemné prameny sahají až do konce 16. století.

Také v Pasekách se zachovaly památky na zpracování lnu, především řada pazderen, ať již v původních malých rozměrech, nebo přestavěných později na větší domky. Ještě počátkem osmdesátých let 20. století se na smetištích v Pasekách objevovaly také staré vochle různých jemností jako pozůstatky lnářské produkce v obci. Nejzajímavěji položenou pazdrnou byla snad ta, která na místě pozdějšího domku č. 210 stávala v těžko přístupném a kamenitém terénu „Na Zabylých“ a která patřivala k usedlosti č. 73 tamtéž. Ohromné hromady kamení, které byly při kultivaci polí srovnány kolem této usedlosti, vedly náhodné a nezasvěcené návštěvníky k domněnce, že se jedná o zbytky

nějakého starého opevnění. Dnes oba domy již neexistují a skromné kamenné základy dokumentují pomíjivost pozemských věcí a také nesmírnou houževnatost našich předků při zajišťování skromného živobytí. V dětství jsem slýchal, že pazdrna také stávala v Havírně pod cestou mezi starými usedlostmi č. 40 a 42 (nad Červenovými). Ta prý vyhořela. Na těchto místech se také natáčely někdy v padesátých letech 20. století některé scény k filmu „O ševci Matoušovi“. Nevím, zda bylo toto místo vybráno spíše náhodně a nebo mělo nějaký vztah k literární předloze povídky Antala Staška.

ského barokního skladatele Marco Giuseppe Perandy a o několik let později Pašije svatého Jana od německého barokního skladatele Heinricha Schütze. Oba skladatelé působili na saském dvoře v Drážďanech. Heinrich Schütz, významný předchůdce J. S. Bacha, je dobře známý, zatímco M. G. Peranda, římský rodák, je dnes téměř neznámý. Perandovy a Schützovy mistrovsky napsané pašije provádí Svatováclavský sbor již 17 let vždy na Velký pátek. Společně tak s několika málo lidmi, kteří jsou rozhodnutí světit tento jeden z nejsvětějších dnů v roce, prožívá zhudebněnou evangelijní zprávu o ukřižování a celý velmi působivý církevní obřad v hlubokém ztišení kostela. Přestává myslet na to, že je na kůru v přesile proti těm dole v lavicích, přestává myslet na to, proč dnes lidem tento velký den už nic neříká, vždyť dnes už málokdo ví, co slovo pašije znamená.

Vše napravil svátek Zmrtvýchvstání Páně. V přesile byli ti dole. Plný kostel! Z kůru zněl Mozart. Sbor nastudoval jeho Mši G dur KV 49 pro sóla, sbor a orchestr. Je to Mozartova vůbec první mše (napsal jich celkem 19), kterou napsal za svého pobytu ve Vídni, kdy mu nebylo ještě ani 12 let.

Mozartovy skladby patří stále mezi ty nejoblíbenější u zpěváků, muzikantů i posluchačů. Platí to i u nás na paseckém kůru. Cestu do Pasek si našel Mozart už za Věnceslava Metelky. V kostelním archivu se dochovala Aria Flamma sancta pro sopran solo, orchestr a varhany, vzorně opsaná kantorem Josefem Šimůnkem. Missa in G KV 49 je v pořadí již šestá Mozartova mše, kterou Svatováclavský sbor nastudoval. Když ke mším připočteme sedm jiných menších skladeb, dá se říci, že málokterý rok Mozartova hudba v paseckém kostele nezněla.

Bylo to skutečně radostné velikonoční odpoledne. Sbor a sólisté zpívali s nadšením, orchestr hrál skvěle, po závěrečném Händlově Alleluja byli všichni odměněni vřelým potleskem.

JW

Setkání absolventů pasecké školy

O první červnové sobotě se opět po roce sešli žáci pasecké Obecné školy, kteří se narodili v letech 1929 až 1932. Žáci úctihodného věku, kteří už většinou překročili osmdesátku. Oblíbeným místem setkání byla restaurace Budárka. Pozvánka zvala na 14. hodinu a ve 14 hodin skutečně nikdo, kdo mohl přijít, nechyběl! Zdravení a radost ze setkání nebraly konce. Byl ten rok, co jsme se neviděli, dlouhý, nebo krátký? A tak jako

dobré zpomalit krok, jdeme-li kolem a nechat je promluvit. Ing. Jana Čechová, předsedkyně „Jilemnicka – svazku obcí“, v úvodních slovech ke knize Drobné památky Jilemnicka píše: „Celý náš region je provázán společným nebo velmi podobným historickým vývojem, který zanechal stopy v podobě nádherných roubených staveb, monumentálních sakrálních staveb či v architektuře měšťanských a šlechtických sídel. Přípomínkou jeho daleké i nedávné minulosti jsou i drobné nemovité památky, které se zde nacházejí skoro na každém kroku“.

JW

Velikonoce 2011 na paseckém kůru

Svátek Zmrtvýchvstání Páně oslavuje Svatováclavský sbor od roku 1982 každé Velikonce. O 12 let později, v roce 1994, navázal sbor na starou tradici a obnovil na Velký pátek zpěv pašijí, jak tomu bývalo za kantorů Josefa Šimůnka a Věnceslava Metelky a naposled ještě za starého pana Hynka Jóna z Makova.

Provádění zhudebněné evangelijní zprávy o ukřižování Ježíše na Květnou neděli a Velký pátek bylo pro zpěváky vždy velkou významnou událostí, zvláště pro ty, na které připadla některá z velkých rolí pašijí, jako byl především vypravěč příběhu – evangelista nebo postava Ježíše. To bývaly role, které si zpěvák bedlivě po celý život střežil. V Pasekách zpíval Ježíše pan Jón ještě ve svých 90 letech.

Určitě se nám vybaví vzpomínka na Floriána Škmořila a jeho boj za roli evangelisty, jak nám to barvitě popisuje v románu Zapadlí vlastenci spisovatel Karel Václav Rais:

Když Petruška škodolibě oznámí Škmořilovi, co se dověděl od Roubala, že letos bude zpívat evangelistu mladý preceptor, okamžitě jde do boje. „*Evandelistou našeho kostela byl po čtyřicet roků Florián Škmořil z čísla devátého a evandelistou zůstane!*“ Běží na faru: „*Čtyřicet roků v jediném chrámu Páně svatého Václava v Pozdětíně! Tři duchovní, tři kantoři mne vždycky velebili, až teď najednou má být jiný evandělita.*“ Farář posílá Škmořila za kantorem. Ten mu nabízí roli Jidáše. „*Do nejdelší smrti ne, buďto evandelistu, nebo nic! Aby se každá bába smála, že to Škmořil přivedl z evandělity na Jidáše! Ponížene se prosím, pane učiteli, aby se mi ta hodnost nebrala.*“ A tak ho učitel posílá za preceptorem, kterému úlohu evangelisty slíbil. „*Prosím to mi nedělají, aby mě tak uverhli do světské hanby, a nikdy jim toho nezapomenu,*“ žebronil Škmořil. „*Inu, když vám tolik na tom záleží, zazpívejte si evangelistu pojednačtyřicáté, aspoň vás taky poslechnu.*“ slitoval se nad Škmořilem mladý preceptor. „*Zaplat' Bůh, provedu to krásně!*“ a již bystře uháněl k domovu.

V Pasekách se za pana Jóna zpívaly celkem jednoduché pašije od Bohumila Kašpara. Svatováclavskému sboru se podařilo získat Pašije svatého Marka ital-

Roku 1742 ztratila Marie Terezie ve válkách o dědictví rakouské Slezsko, oblast značně průmyslově vyspělou, která v obchodu s plátny hrála významnou roli. Režné plátno bylo totiž z Čech dováženo do Slezska, zde běleno a také jinak upravováno a za cenu mnohem vyšší ve srovnání s plátnem režným vyváženo do zemí západní Evropy. Po roce 1742 vydala vláda ve Vídni řadu dekretů a nařízení („Patent strany příze a plátna v Království Českém“ z roku 1750 s dodatkem z r. 1753), které měly vést ke zkvalitnění příze a plátna vyráběných v Čechách a tím pomoci ekonomicky vyrovnat ztrátu Slezska. Byl také podporován vznik bělidel. Roku 1750 je bělidlo doloženo v Rokytnici nad Jizerou, roku 1794 je tam již napočítáno bělidel pět. Proces bělení byl v té době dlouhodobou záležitostí. Co je v dnešní době otázkou desítek minut, trvalo v 18. století několik týdnů. Plátno se máčelo (někdy i vyvářelo) ve výluhu z dřevného popela a potom běleno na trávníku a při tom poléváno vodou nebo opět výluhem z dřevného popela. Také v Pasekách – u ústí Makovského i Havírenského potoka do Jizery - byla bělidla. O době jejich vzniku i činnosti mi není nic bližšího známo. Bělidlo v Makově bývalo zřejmě součástí mlynářské živnosti v č. 80. Pan Hynek Jón (narozen roku 1862) ve svých vzpomínkách píše: „*Dříve se zabývali také bílením plátna. Při odtoku z nádržky byla postavena bouda, ve které byly postaveny stoupy na valchování plátna. Na druhé straně potoka byla bělouna s velkou kádí, která byla řetězy spjata, a kamna na děláni louhu. U Jizery na louce se prostíralo plátno a kropilo z kádíček, které byly na louce zakopány, a voda do nich se přiváděla z potoka.*“ O bělidle v Havírně uvádí pan Josef Adámek ve svých vzpomínkách: „*Druhá hospoda byla tady dole na potoce, tam bylo bělidlo a z tý budovy se pak udělala hospoda.*“ Roku 1850 se v domě č. 61 připomíná Ignác Dewát (narozen 1790) – starý bělič s rozvětvenou rodinou, která se odstěhovala do Mladých Buků. V Mladých Bukách založil Johann Faltis roku 1836 první mechanickou přádelnu lnu nejen v českých zemích, ale v celé kontinentální Evropě. Jestli našla rodina Dewát svoji obživu právě v tomto závodě, mi není známo.

Obchodně velmi úspěšná byla jemná lněná příze, tzv. lotová, která se dodatečně skala (družila se dvojmo do pevnější příze). Ve značném množství byla dodávána do Holandska, kde se po uvedení skaní a bělení používala také k výrobě krajků. Tato jemná příze byla v Čechách vyráběna především na panstvích Jilemnice, Semily, Vrchlabí, Branná a Choustníkovo Hradiště. Kus (štuka) příze se skládala ze čtyř přáden (délka příze v tomto přádení byla určena výše uvedeným císařským patentem) a bylo jej možno protáhnout prstenem. (Přibližně 9 km dlouhá příze nevážila více než 30 až 40 gramů). Uvádí se, že takové zázraky předli dospělí mužové.

I v Pasekách bývali obchodníci s přízí. Jsou uváděni např. v domech č. 11 („U Pavlů - „U Pavílka“) a 116 (U Rydvala, kde se narodil „Elektronek“).

František Turpiš, obchodník s přízí v domě č. 109 („U Cardalů“ za Vrškem) byl současníkem Věnceslava Metelky, který jej také vzpomíná ve svých vánočních koledách. Nevím, zda to byl velkorysý způsob života nebo úpadek domácího předání lnu a s tím spojený úpadek obchodu s přízí, co nakonec vedlo k tomu, že Františku Turpišovi byla usedlost č.109 prodána 21. února 1858 v exekuční dražbě. Na nového majitele Ignáce Hanouta přešla dle reversu ze 7. srpna 1834 povinnost sochu sv. Jana Nepomuckého v dobrém stavu držeti.

Ruční výroba lněné příze byla záležitostí pracnou a časově náročnou. Prameny z konce 18. století vypočítávají, že k udržení chodu jednoho tkalcovského stavu je zapotřebí 10 přadláků; jiné údaje hovoří o 6 – 8 přadlácích. Mezi obyvateli Pasek a Havířny se udržovaly pověsti – zaznamenal je i Věnceslav Metelka – o divých ženách, které přadlenám na vřeteno napředly „počátko“, kterého při převíjení do přáden neubývalo, pokud ovšem přadlena při převíjení byla dost trpělivá a při práci nezaklela.

Kvalitní jemná lněná příze byla předpokladem pro výrobu jemných tkanin – závojų a batistů, jak byly již po roce 1700 vyráběny v sousedním Slezsku. Rod Harrachů na svém jilemnickém panství výrobu jemných tkanin a závojų začal podporovat a centrem výroby závojų se stala nejprve Rokytnice nad Jizerou. Již roku 1754 ze zprávy manufakturního komisaře se dozvídáme, že se zde zhotovovaly závoje na 17 stavech, na kterých pracovali 13 – 15letí hoši a děvčata. Počátkem devadesátých let 18. století se v Rokytnici zhotovoval batist a závoje již na více než 300 stavech. Jemné tkaniny byly zhotovovány nakonec na celém Jilemnickém panství. Komerční rada Schreyer uvádí, že když byl v Semilech na cestě po Severovýchodních Čechách (roku 1771 ?) pozdější císař Josef II., dal si Schreyera zavolat a vytýkal mu, proč se v Čechách nevyrábějí tak jemné tkaniny jako ve Slezsku a Sasku. Na tuto výtku ukázal Schreyer Josefovi tkaniny vyrobené na Jilemnickém panství s údajem, že ani v cizině se jemnější zboží nevyrábí.

Výrobou závojų se v Rokytnici zabýval také Johann Rieger (označovaný jako fabrikant v domě č. 20, žijící v letech 1767-1850). Byl třikrát ženatý a dohromady měl 11 dětí. Jeho synové Johann Wenzel (1798-1845) a Ignaz (1802-1867) byli úspěšnými textilními podnikateli v Tanvaldě a Šumburku. Syn Johanna Wenzela – Wilhelm Rieger (nar. 1825) vybudoval v Rokytnici roku 1856 první mechanickou tkalcovnu, k jejímuž pohonu použil vodní sílu Jizery. Toto místo se od těch dob nazývá Vilémov. Slýchal jsem vyprávět, že kolem poloviny 19. století v domě č. 203 (dnes penzion „U Houslařů“) měl malou ruční tkalcovnu Josef Hanay, kterého na některých místech svých zápisků připomíná Věnceslav Metelka.

Na domácí zpracování lnu nostalgicky vzpomíná Josef Kramář – Příhody svého

nový farář, P. Jan Čumpl. V kronice v listopadu 1908 píše: „*Při příchodu nového faráře byla socha Matky Boží na pozemku usedlosti č. 178 v Pasekách stojící úplně zničená, - kdežto před tím v létě dvakrát po sobě část po části zbojnickou rukou zohavena byla - . Zneuctěná v též době byla i socha Boleslné Panny Marie nad kostelem. Za takových a jiných všestranně neutěšených poměrů se dá posouditi, s jakými city nový farář hledí vstříc svému dalšímu působení v Pasekách*“. Socha byla opravena v roce 1910 do dnešní podoby – „Panna Maria - Neposkvrněné srdce“. Restaurována byla v roce 1999.

Nejmladší sochou v Pasekách je socha Sv. Bartoloměje poblíž kostela, u známé Bartolomky. Sochu nechal zhotovit u pražského sochaře Ambrože Jan Sajdl, který není paseckým rodákem, jak uvádí kniha, v každém případě ale miloval Paseky a rád pobýval na Bartolomce, rodišti svého otce.

Připočteme-li k devíti sakrálním památkám pomník padlým, jehož estetické řešení nám mohou závidět všechny obce regionu, a od loňského roku odbornou úpravou okolí získává na důstojnosti, je to celé naše bohatství tak zvané drobných památek. Jiné podobné památky, kromě dvou soch sv. Jana Nepomuckého na dřevěném mostě přes Jizeru v Makově a na „Jizerské pěšině“ v Havírně, (paseckou sochu zničila povodeň v roce 1858, havírenská socha byla tak zvané odstraněna) jsme pravděpodobně nikdy neměli. Je to poměrně malý počet ve srovnání s mnohými obcemi jilemnického regionu, patříme však mezi první v počtu památek zrestaurovaných a zapsaných jako kulturní památka. Kolik takových soch a křížů ještě dnes nacházíme hrubě zanedbaných, zarostlých, značně poničených, rozpadlých, o které vůbec nedbají majitelé pozemku, na kterém památka stojí. Ti mnohdy ani nevědí, že jde o památku, kterou vybudovali jejich rodinní předchůdci. Náš cit a vztah k těmto převážně sakrálním památkám byl otupen v době komunismu, která spoléhala na to, že postupně zaniknou. Tato doba se neohlížela na to, že mnohé mají nemalou uměleckou hodnotu a že nám všechny připomínají život minulých staletí, nejrůznější historické události. Snad máme tuto špatnou dobu za sebou. Naše památky jsou v současné době v pořádku, věrme, že o ně budou „majitelé“ pečovat i v příštích letech. V Pasekách můžeme uvést jeden povzbudivý příklad: Pozemek, na kterém poblíž penzionu Sokol stojí socha Panny Marie, byl v roce 1929 převeden majitelkou usedlosti čp. 178 na Tělocvičnou jednotu Sokol. V Usnesení Okresního soudu ve Vysokém nad Jizerou se uvádí, že majitel má povinnost sochu „v dobrém stavu udržovati a upravovati“. Nový majitel se o sochu nestaral. Potomci Josefa Štěpánka, kterým dnes už pozemek ani socha nenáleží, nechali sochu v roce 1999 restaurovat na vlastní náklady!

Dnes není mnoho těch, kteří se snaží hluboký vztah našich předků k sakrálním památkám pochopit, zvykli jsme si procházet kolem nich nevšímavě. Bylo by

klíně). Pouze ze záznamů Věnceslava Metelky víme, že kříž u kostela byl umístěn až 13. července 1840.

Druhý kamenný kříž je v Makově, na pozemku patřícímu chalupě čp. 86, kde se říkalo U Polívků. Kříž pod dvěma starými lipami je od dávných dob znám jako Polívkův kříž. Připomíná práci kameníka kříže u kostela. Pochází také ze samého počátku 19. století. Čeká na restaurování, především na zbavení nevhodného, nešťastně zvoleného nátěru, který se neblaze projeví na pískovcovém kříži s ukřížovaným Kristem i na celém soklu.

Za třetím kamenným křížem se musíme vypravit až pod Bílou skálu po velmi staré cestě, která byla kdysi také nazývána „starou silnicí“. Je to kříž zvaný Hutterův z roku 1834. Kříž, který je konečně zaregistrován jako pasecká památka. Stojí na paseckém katastru a vede od něj pěšina na nejvyšší bod Pasek, na Bílou skálu. Snad pro velkou vzdálenost od středu naší obce a pro lepší orientaci byl připisován Rejdicím. Kříž s čelním reliéfem sv. Václava, bočním reliéfem sv. Anny učící Pannu Marii (vlevo) a sv. Otýlii, nikoliv sv. Ludmilou, jak je v knize s otazníkem uvedeno (vpravo). Nápis „Otče, do tvých rukou odevzdávám svého ducha“ budí v hlubokém lese velkou pozornost, vede k zamyšlení. Podobně i druhá část textu, také v jazyce německém, kde je uvedeno jméno Václava Huttera, revírního myslivce v Pasekách, který dal kříž v roce 1834 postavit. Proč kříž stojí právě zde? Zůstávají jen pověsti. Kniha uvádí vyprávění, že na tomto místě byl v roce 1834 pytlákem zastřelen myslivce.

Nejstaršími sochami v Pasekách jsou sochy sv. Jana Nepomuckého, v Makově a Za Vrškem. Tu starší, v Makově u Staré školy, nechal postavit první pasecký kantor Josef Šimůnek v roce 1808. Byla restaurována v roce 1996. Sochu sv. Jana Nepomuckého Za Vrškem dal postavit František Turpiš z čp. 109 v roce 1834. Obnovena byla v roce 1999. Obě restaurovala Marie Učíková.

Další tři sochy jsou z 20. století. Socha Bolestné Panny Marie (Pieta), práce hořického sochaře Zdeňka Vondráčka, byla postavena z nadace Adama Schovánka z čp. 2 v roce 1902. Restaurována byla akad. sochařem Jiřím Novákem v roce 2008. Je možné, že na tomto místě stával kamenný kříž, který dnes stojí u kostela.

Druhou sochu „Panna Maria - Neposkvrněné srdce“, stojící poblíž penzionu Sokol, předchází bohatá historie. Již od roku 1835 zde stála socha Panny Marie, zhotovené podle vzoru Panny Marie Bozkovské, postavená na náklad Jana Štěpánka z čp. 23. Vysvěcena byla až po 27 letech zásluhou jeho vnuka Josefa Štěpánka z čp. 178. Z jeho nákladu byla v roce 1903 pořízena socha nová, Panna Maria s Ježíškem, stejným sochařem jako Pieta – Zdeňkem Vondráčkem z Hořic. V roce 1908 však byla zničena. Bylo to právě v době, kdy v Pasekách nastupoval

života (Olomouc 1878) následovně: „*Předení bylo v horách krkonošských zaměstnáním velmi důležitým a hlavní výživou rodin chudších; pročež nebylo ani mužské osoby, která by nebyla uměla přísti*“. Poměry ale nebyly nikterak idylické. Pokud předení bylo jen doplňkem jiné výdělečné činnosti a pokud přadlák zpracovával len své vlastní produkce, bylo předení vítaným dalším výdělkem. Pokud ovšem přadlák musel pro předení len kupovat – např. od obchodníků přízi – stačilo předení sotva na uhájení holého živobytí. To dokumentuje dávno před Kramářem dvorní medikus a osobní lékař arcivévody Karla MUDr. Josef Karl Eduard Hoser ve svém důkladném dvoudílném popisu života v Krkonoších a českém Podkrkonoší (vyšlo ve Vídni roku 1804 a 1805). Dr. Hoser byl se situací přadláků v Krkonoších velmi dobře obeznámen. Jeho bratr Johann byl totiž hlavním účetním největšího trutnovského plátenického obchodního domu Ignaz Falge. Hoser uvádí: „*Neměl-li přadlák, jak bylo pravidlem, žádné jmění, aby si opatřil zásobu lnu v době, kdy byl laciný, nýbrž musel-li len v malých množstvích odebírat od nákupcích příze, kteří byli většinou současně obchodníky se lnem, za cenu, kterou oni libovolně stanovili, pak byl nucen, kdykoliv odváděl hotovou přízi, místo platu v hotovosti převzít opět len a ostatní věci, které pro svoji živnost potřeboval. Když se na jeho naléhavou žádost uvolili dát mu do ruky několik grošů v hotovosti, vyčítali mu trochu jídla, které jeho žena a 6 nebo 8 dětí po celý týden k výživě spotřebovali. Srdce přítele lidí plní se smutkem, že lidé beztravně smí páchat na lidskosti takové zločiny, jaké žádný zákon nemůže dosti účinně zamezit*.“

V pátek 11. listopadu 1842 si V. Metelka jako reakci na přípis úřadů, aby byli pokoutou trestáni rodiče, kteří neposílají děti řádně do školy, poznamenal: „*Proč ale zvláštní komise nevyjede a každý příbytek nenavštíví a tu nouzi od hlavy až do paty neprohlídne? Tam sedí u přádlu děti polonahé a z drahého lnu nejprve za len a pak teprve za zdravu a až za třetí na nějaké šatstvo předou a vypřádají. A což tu, když sotva ze lnu na len?! Ošatě, obujte a dejte jíst*.“ V ten čas měl Metelka ve škole 9 žáků, z nichž bylo pouze 5 školou povinných (dva byli třináctiletí a dva pětiletí). Ke škole povinných dětí bylo v té době v Pasekách a Havírně 167.

Ladislav Burgert

Dětství na samotě Na Skále

Eliška Jiroušová – Štěpánková. Bude jí 80 let, má ráda život, je družná, stále veselá, lákají ji cesty za novým poznáním, organizuje setkání paseckých spolužáků, píše do Paseckých listů.

O svém dětství vypráví spolužákovi v rodném domku Na Skále.

Narodila ses na samotě, v malém roubeném domku čp. 138, v Pasekách, kde se dodnes říká Na Skále. Při tvém porodu byla zaručeně porodní bába.

To víš, že jo. Já jsem ji taky osobně znala, byla taková menší, kulatější.

Tak to asi nebyla ta legendární havírenská bába Zátocká?

Ne, ne, ne, to byla Štěpánková vod Šeuců pod Pičmonkou.

Měli jste kolíbkou?

To ne, to nepamatuju, že bysme měli, ale měli jsme koš takhle přidělanou na trámě a houpalo se. A tadyhle pod touhle posteľou jsme měli kaslík, jo, a když přišli lidi, nácej pobytníci, tak se kaslík vytáh a já se starším bratrem Vlastíkem jsme museli ležet s rodičema.

A jak to vlastně je. Tady Na Skále už se mluví o Havírně, nebo ještě o Pasekách?

Jsme jako hranice. Takže se jako kopecká, to je havírenská pouť slavila i pasecká. A já to taky tak dodržuju.

A pozorovala jsi jako dítě nějaký rozdíl mezi Havíráky a Pasečáky?

No, jak bych to řekla. S Vlastíkem jsme první rok, to bylo v osmatřicátém, chodili do školy v Havírně. Pak jsme začali chodit do Pasek. A Havíráci, jak chodili vzejmě do Havírny a pak přišli, jak roztál sníh, do Pasek, no tak to víš, že náky boje byly.

A mezi dospělými?

Ne, to ne, no protože to bylo všechno příbuzný, když se to veme. Pod Mezej,

Drobné památky Jilemnicka

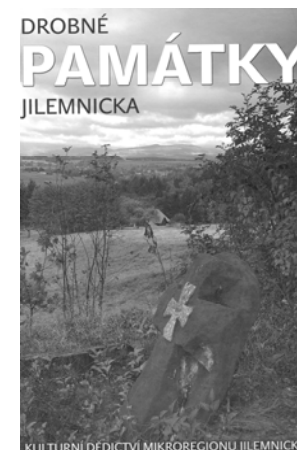
je název publikace, kterou vydalo „Jilemnicko - svazek obcí“ na konci roku 2010. „Jilemnicko - svazek obcí“, jehož členem jsou také Paseky nad Jizerou, je dobrovolné sdružení 18 obcí a 3 měst západních Krkonoš. Benecko, Bukovina u Čisté, Čistá u Horek, Horka u Staré Paky, Horní Branná, Jablonec nad Jizerou, Jestřebí v Krkonoších, Jilemnice, Kruh, Levínská Olešnice, Martinice v Krkonoších, Mříčná, Paseky nad Jizerou, Peřimov, Poniklá, Rokytnice nad Jizerou, Roztoky u Jilemnice, Studenec, Svojeck, Víchová nad Jizerou a Vítkovice v Krkonoších.

Knihy Drobné památky Jilemnicka je zdařilý výsledek zmapování drobných sakrálních památek (Boží muka, sochy, kamenné, kovové a smírčí kříže), pomníků a pamětních desek ve všech obcích mikroregionu Jilemnicko. Pasportizaci památek prováděli odborníci, kteří už po dlouhou dobu spolupracují při prováděných opravách paseckých kulturních památek, PhDr. Lubomír Turčan a Tomáš Kesner, za nezbytné pomoci nadšených místních občanů. Projekt pod názvem „Kulturní dědictví mikroregionu Jilemnicko“ byl spolufinancován Evropskou unií z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova.

Paseky nad Jizerou mají v knize uvedeno všech svých 10 památek, devět památek sakrálních (1 kovaný kříž, 3 kříže kamenné, 5 soch) a pomník padlým. V knize vévodí celostránková fotografie asi nejceněnější památky, kovaný kříž na hřbitově, s vyhledávaným pohledem na krkonošské panorama.

Kovaný kříž na vysokém pískovcovém podstavci, který dal zhotovit František Kučera z Makova v roce 1825, měl původně plechový korpus Ukřižovaného Krista. O tom, kdy a proč byl korpus odstraněn, nemáme žádný záznam a není pamětníka. Poslední zpráva ve farní kronice je z roku 1897: „Hlavní kříž na hřbitově byl opraven – spodek natřen a vršek (corpus) pobronzován“. Kříž byl zrestaurován v roce 1995 akad. sochařkou Marií Učíkovou. Tato sochařka se podepsala pod většinu kamenných památek, které potřebovaly opravu. Paseky si oblíbila natolik, že si je vybrala za místo svého posledního odpočinku. Je pochována na hřbitově blízko hlavního kříže (zemřela r. 2000).

Kamenný kříž u severozápadního nároží kostela, pořízený z nadace Adama Schováňky v roce 1811, restaurovala Marie Učíková v roce 1995. Tento kříž stál dříve patrně na místě, kde v roce 1902 nechal postavit potomek Adama Schováňky, Adam Schovánek z čp. 2 Pietu, (Panna Maria s mrtvým Kristem na

V zimě jsme jezdili do školy na lyžích, jakmile sníh roztál chodili jsme bosu. Učitel na nás byl přísnější, řezal nás všechny, kluky, holky, já nevím, že by někomu dával výjimky náhý, dneska by takovej učitel byl potřá. Domů ze školy jsme nespěchali, ale když mamka dávala k vobědu lívance, no nebyly moc často, tak jsem prostě metelila domů na voběd.

Velkou část dětství jsme prožili v letech, kdy nás Němci připojili ke své Říši. Na Zabylech a v Havírně byli Němci dřív než v Pasekách.

Ještě dřív než jsme šli v září 38 poprvé do školy, rušila se naše školka a my jsme všechny hračky a jiné věci stěhovali do havírenské školy. V říjnu jsme pak viděli přijíždět Němce na motorkách. Uhnížděli se tady u kapličky. V tu dobu taky byla velká bouřka, uhodilo a hořelo na Boušíně. Mamka se o nás bála a nechtěla, abysme chodili ven. Doma jsme museli přes válku zatemňovat večer vokna. No u nás světla nikdy moc nebylo. Elektriku jsme neměli. A petrolka byla za války na lístky, tak nám udělal Arnošt karbitku a svítili jsme karbitem. Elektriku jsme dávali až v osmačtyřicátém. Spát jsme museli chodit brzy. Večer k nám často chodíval Pfeifer. Dělal jsme s Vlastíkem, že spíme a slyšeli jsme, jak Pfeifer říká tatškovi: „Ty, Petře, chci ti něco říct z kroměříže...(jako něco politickýho), koukni, jestli chasa spí“.

A ve škole?

No museli jsme se taky učit německy. O Vánocích jsme zpívali, nahlas řvali, píseň O, Tannenbaum. Ta se nám ještě docela líbila, ale Deutschland, Deutschland nebo Die Fahne hoch jsme se učili a zpívali s nechutí. Taky si vzpomínám, jak jsme museli ze školy domů, to už bylo v 45. roce v únoru, když bombardovali Drážďany. To přilít takovej malej, hrbatej Němec, snad nákej úředník, měl pumpky, bílý podkolenky a řval: Schnell, schnell! My jsme to uvítali a vím, že jsme domů nijak nepospíchali.

Nelitovalas někdy, že ses narodila na samotě v malém domku Na Skále, kde nebyla voda a elektrina, kde nebyl ani kousíček roviny, kde nebyly peníze na vánoční dáreček?

Nikdy mi nepřišlo, že jsme chudí. To mě nikdy nenapadlo. Stejně prožívali dětství mí spolužáci. Tak jako klukům ze Zabyl nevadilo, že mají daleko do školy, ani mně nevadilo, že musím jít někam daleko nebo snad do velkého kopce. Naučili jsme se nenaříkat. Nebyli jsme chudí. Na dětství v domečku Na Skále mám ty nejhezčí vzpomínky.

Josef Waldmann

U Šindelářů, U Matějů, V Kumburku, to bylo všechno tak polopříbuzenstvo.

I když se trádě, že Havírenští pomýšleli na vytvoření samostatné obce.

No to jsem slyšela, že nás prej Harrachovští chtěli připojit k Novému Světu.

Je pravda, že ze Zabyl už není do Harrachova daleko.

No, ve válce jsme třeba chodili do Harrachova k doktoru Kreisslovi.

To je pravda. Novosvětský doktor Alois Kreissl byl skvělý lékař a skvělý člověk. Měl rád Paseky. I já se počítám mezi ty, kterým v Pasekách určitě zachránil život.

Havírna je vlastně jakousi osadou Pasek. Dodnes mám pocit, že havírenští rodáci se ke své Havírně stále hrdě hlásí.

Co by se nehlásili. Škola byla, mlejn měli, hasičárnu měli, hospodu Na Kopci a u Červenů snad taky byla hospoda, u Pochopa hospoda, no a Adámek krám, hajnej byl na Zabylech a vono tu bylo fůra lidu, no a školka a fabrika. Slavnosti se tu konaly, plesy byly v hospodě Na Kopci, kapličku měli, pouť měli ... Tak nebylo divu, že se do Pasek moc nehrnuli, co by lezli do Pasek.

Narodit se na samotě v lese na Mechovici, všude samá skála, nebála ses tu?

Já ne. Ale divím se, Pepiku, že se naši nebáli. Tady z té skály pod námi je strašnej sešup dólu, že nás na tom nechali lítat? A když jsem měla první lyže, tak tadyhle byl pod cestou skok, to Vlastík už drobet uměl, já jsem taky jela a strašně se rozmázla, že tatka pro mě musel jít a odnést mě i s lyžema domů. Že se nás rodiče nebáli pustit?

Tak rodiče se nebáli, když jste se vy nebáli. A nebáli jste se lidí? Zamykali jste se třeba?

Ale v životě ne, v životě ne. A když se šlo někam dál, třeba do Pasek, to se zamkly jen tyhle dveře v chodbě, venkovní ne a klíč se pověsil na trámeček na hřebík. A když se šlo třeba na pouť do Jablonce nebo Rokytnice, dal se klíč nad vokno. Na noc ne, to se nezamykalo.

Tak to bylo přesně jako u nás na Zvonici. Maminka říkala: Na noc nezamykejte, co kdyby někdo přišel.

A jak vzpomínáš na svá předškolní léta?

Asi od třech roků jsem chodila do školky.

Školka a v Havírně! U Pacholíků. To byl malý zázrak.

To bylo fajn. Nejdřív já s Vlastíkem jsme letěli, stavěli jsme se pro Věrouše, pak pro Jirku Věchtovýho a pro Věru Podmezskou. Ale když začala bláznit Pacholíková, tam, co bydleli pozděj Jarý, tak museli s námi do školky a ze školky chodit, my jsme se báby báli.

A co rodiče, když jsi byla malá?

No, tatka chodil dělat do Jiřetína. Přes týden tam bydlel a vždycky v sobotu večer přišel domů. Zpátky, když bylo ošklivo, tak šel už v neděli, a když bylo

hezky, tak šel až v pondělí už ve čtyry ráno.

Z Pasek do Jiřetína, to byly pěšky skoro tři hodiny.

No, von měl už pozděj náký koliště. Doma taky řemeslničil. Hlavně za války, kdy už nechodil do Jiřetína, pracoval v papírně a bydlel doma. To si v zimě dal do světnice vrstat a d'ál hrábě. A když už potom bylo teplo, tak to vynes na půdu a řemesloval na půdě.

Když chodil pracovat do Jiřetína, to jste byli přes týden s Vlastíkem a maminkou doma sami. Pomáhalas mamince?

Mamka navlíkala korále. A představ si. Tady jsme měli takovej stůl, stoličku a škopek, a když měla mamka foťr s korálema, stála jsem na stoličce a myla nádobí. To jsem chodila ještě do školky, měla jsem takovej malej košíček na záda a chodila jsem sama do krámu za kostelem nakupovat. Já jsem musela všechno volítat vod malička. Když kozy byly před kozlatama, když jsem přišla ze školy, letěla jsem do Kouta pro sbíraný mlíko, potom se šlo

k Červenovem pro sbíraný mlíko, na lístky se chodilo k Frantoj Škrabálovému pro máslo. Měl hrozně dobrý máslo. Tak já jsem všechno už jako malá volítala. Nejhorší ale bylo, že jsme tu vodu neměli. Chodilo se pod Bor, tam byla studna mezi Noskovejma, ale blíž bylo dolů na Kopec do Vobory.

Jak jste to tahali nahoru do toho dlouhého kopce?

V konvích. Klempíř strejda Arnošt ud'ál pro mě a Vlastíka, když jsme byli větší, takový pěkný konvičky pětilitrový. Jinak jsme měli takový džbánky a naši měli velký konve sedmilitrový.

Vy jste ale na štěstí neměli žádný dobytek.

No ty kozišťata dvě. Dvě kozy, králíci kvůli masu, aby náký bylo, pes a kočka Mína byla.

A to stačilo trochu ty trávy, co tu narostla?

No, no, muselo a to ještě brambory jsme sázeli, aby nás to uživilo. A to tat'ka musel nasejt aspoň koustíček vousa pro strnady, aby vzejmě bylo, to měl šíteček tady na násypu vždycky pověšenej.

A brambory jsme nemohli mít přes zejmu doma, protože jsme neměli žádnéj sklep. Dávali jsme je k Čermákovem a vždycky se v sobotu nebo v neděli dopoledne s ruksačkem šlo pro brambory. A jak říkám, nejhorší bylo, když v zej-

mě, jako v říjnu nenapad sníh a zamrzlo, takže celou zejmu nebyla v naší studni voda. Voda se d'ála ze sněhu a akorát se chodilo pro vodu na jídlo.

V zimě to muselo být zlé. A jaké bývaly na Skále Vánoce? Byl stromeček, betlém?

Jojo. Betlém byl támhle v rohu, stromeček na prádelníku. Jenže tat'ka, to se na Štědrej den d'álo, někde vlítnul pro nákou vokřeš, pěkněj stromek se nesměl, to bylo škoda, my pak když jsme byli větší s Vlastíkem, tak jsme si v létě pěkněj stromek voznačili červenou mašličkou, tak jsme měli na Vánoce pěkněj. Tat'ka se zlobil, že to je škoda.

A co dárečky od Ježíška?

Tenkrát peníze nebyly. Vzpomínám si, jak Vlastík dostal vázání na lyže. Tenkrát byly na lyžích jak jsme říkali pantoflíčky a Vlastík dostal řemínkový vázání. A vím, že je nechal Ježíšek v síni v koši v seně. Pro mě nic nepřines, protože neměl peníze, když Vlastík dostal to vázání. A já jsem ti nebyla vůbec uražená, vůbec jsem nebrečela, já jsem to pochopila, věřila jsem prostě, že Ježíšek peníze vopraudu neměl. Tady vidíš, jak jsme byli vychovaní. To jsme dostali náký vořechy, tady jsme měli pod barákem vořech, nákej perníček a nevadilo nám to nák. Byli jsme spokojení.

A co takhle za zimních dlouhých večerů. Chodili vás navštívit sousedi?

Cha! Cha! Prosimtě! Ondřej Sajdlů. Toho tat'ka musel často poslat domů. Byla hodina po půlnoci a tat'ka říkal: Ondřeji, jděte už domů, dyť já musím ráno vstávat do práce. No tak se sebral a šel. Pak k nám chodil Stanovák. No ten vhal jak.... slepice mu nesly dvě vejce denně každá, na něj jsme se taky těšivali, Pfeifer k nám chodil hodně, a to jsem ti nemohla pochopit, jak moh Štěpán Čermáků, von měl přeci jednu nohu, no tak k nám do kopce se snad vydrápal, ale jak von pak moh z kopce sejít dolů? Chodil k nám taky Bohumil Malíků a paní Vrchovská k nám taky chodila.

Byly to všechno osobité, charakteristické postavy, výborní vypravěči. Velice zvláštní byl právě Ondřej. Trošku jsme se ho báli. Chodil bos ...

Bosu, bez košile. Vzejmě, v létě se dennodenně ráno myl u studánky, to byla taková tůňka, kterou si udělal. Když ovdověl, mamka mu prala, chodil k nám hodně na jídlo, na rameni měl vždycky takovej klacek, na něm dva kýble a přines si vodu, aby mu mamka vyprala a uvařila.

Vím, že jak nedbal o sebe, nedbal ani o střechu nad hlavou. Do baráku mu při dešti teklo. A Ondřej se stal známý svými výroky: „Spravil bych střechu, ale když prší, tak to nejde, a když je hezky, tak to není potřá“ nebo „Byla potopa a uschlo to“.

A co škola? Vzpomínáš na ni ráda?

No, na učení ani moc ne, ale na kamarády jsem se vždycky hrozně těšila.